19.3.2025

HA/1037/03.00.00.00/2025

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta
stiina.hyrri@eduskunta.fi

O 16/2025 vp

Hyvinvointialueiden talousnäkymät ja alijäämien kattaminen. Hyvinvointialueiden talous vuosina 2024–2026, alijäämien kattamisvelvollisuus sekä näkymät alijäämien kattamiseen lainsäädännön edellyttämässä aikataulussa

Yleisesti Päijät-Hämeen hyvinvointialue toteaa, että hyvinvointialueiden rahoituksen tulee olla riittävän kestävällä pohjalla, jotta itsenäisyytemme ajan suurin hallinnollinen uudistus saadaan vietyä läpi häiriöittä ja kansalaisten lakisääteiset palvelutarpeet täytettyä. Samalla hyvinvointialueille on annettava riittävästi aikaa saattaa toimintansa ja taloutensa kestävälle pohjalle niin että hyödynnetään niiden itsehallinnollista asemaa. Myös hyvinvointialueiden tehtävien ja toimintaa ohjaavien määräyksien sekä mitoitusten osalta on tehtävä tarveharkintaa niiden vähentämiseksi. Hyvinvointialueiden rahoituksen muodostumisperusteiden täytyy kestää kriittinen tarkastelu alueellisen oikeudenmukaisuuden, kansalaisten yhdenvertaisten lakisääteisten palvelutarpeiden ja veronmaksajien kohtuullisen verorasituksen näkökulmasta.

Hyvinvointialueiden taloudesta puhuttaessa fokus pitää siirtää alijäämien kattamisesta talouden tasapainoon, koko alijäämien kattaminen on ei-relevantti tavoite talouden ohjauksen kannalta. Tavoitteena tulee olla, että lisää alijäämää ei synny. Vuoden 2025 talousarvioiden toteutuessa suunnitellusti suurin osa alueista saavuttaa talouden tasapainon (tulot + valtionrahoitus suuremmat tai yhtä suuret kuin toiminnankulut + poistot) jo kyseisenä vuonna. Suunnitelmavuosien 2026 ja 2027 talousarviolukuja voidaan hyvinvointialueiden osalta pitää epävarmoina muun muassa valtionrahoituksen tason epävarmuuteen liittyen.

Alijäämä hyvinvointialueen taseessa on ongelma, vain jos se vaarantaa alueen maksuvalmiuden. Taseen alijäämää ei voi pitää velkana, jos se ei aiheuta lyhytaikaisen velan ottamista maksuvalmiuden ylläpitämiseksi. Vastaavasti alijäämien kattaminen ei paranna julkisen talouden tilaa, jos alue ei ole velkaantunut niiden takia. Päijät-Hämeessä alijäämä tulee olla katettuna valmisteluvaiheen vuoden 2022 alijäämän takia jo vuoden 2025 lopussa. Jos alijäämän kattamisesta halutaan pitää kiinni sen ei rationaalisuudesta huolimatta, hyvinvointialueiden peruspääomat pitää huomioida katettavaa määrää vähentävinä erinä. Hyvinvointialueilla on taseissaan peruspääomaa kaikkiaan 1,1 mrd. euroa.

Hyvinvointialueen rahoitukseen liittyvä siirtymätasaus on porrastettu vuosille 2023–2029. Siirtymätasauksen osuus hyvinvointialueen rahoituksesta vähenee portaittain vuoteen 2029 asti, jonka jälkeen jäljelle jäänyt siirtymätasaus jää pysyväksi osaksi hyvinvointialueen rahoitusta. Tarveperusteisen rahoitusjärjestelmän perusteet rikkova negatiivinen eli rahoitusta vähentävä siirtymätasaus on erityisen ongelmallinen alueille, joiden rahoitus jää sen takia alle alueen asukkaiden tarveperusteista rahoitusta kuten Päijät-Hämeelle vuonna 2025: vähennys 44,6 miljoonaa euroa. Rahoitusta leikkaava siirtymätasaus on ongelmallinen siksi, koska se asettaa alueiden asukkaat perustuslain vastaisesti epätasa-arvoiseen asemaan palveluiden tarveperusteisen saatavuuden näkökulmasta riippumatta esimerkiksi siitä kuinka alhaiset ovat sen tarvevakioidut palvelun tuotantokustannukset.

Koska hyvinvointialueiden rahoituksen määräytymisperusteet ovat tarveperusteiset, tulee tähän malliin siirtyä mahdollisimman pian. Päijät-Hämeen hyvinvointialueella tarveperusteinen rahoitus nousee vuodelle 2025 noin 61,2 miljoonalla eurolla, mutta siihen jää siirtymätasauksen vuoksi vielä noin 44,7 miljoonan euron vaje laskennalliseen tarpeeseen nähden. Rahoituksen vaje pienenee asteittain siirtymäkauden ajan vuoteen 2029, mutta rahoituksen lopulliseen tasoon jää vajeeksi 11,5 miljoonaa euroa. Ilman siirtymätasausta Päijät-Hämeen hyvinvointialueen talous olisi tasapainossa ja lievästi ylijäämäinen jo nyt. Siirtymätasaus ei ole alueellisesti oikeudenmukainen, eikä aluetta, minkä rahoitusta vähentää siirtymätasaus saisi rangaista alijäämien kattamista tarkasteltaessa.

Rahoituslain mukaisesti vuoden 2025 rahoitusta tarkistetaan jälkikäteen vuoden 2023 toteutuneilla kustannuksilla. Tämänhetkinen rahoitusvaje johtaa kuitenkin siihen, ettei vuosina 2023 ja 2024 syntyneitä alijäämiä pystytä silloin kattamaan, koska rahoituksen jälkikäteistarkistus mahdollistaa vasta vuoden 2025 talouden tasapainon. Niinpä vuosien 2023 ja 2024 alimitoitettua rahoitusta ja niistä syntynyttä kumulatiivista alijäämää ei pystytä kattamaan jälkikäteistarkastuksen rahoituksella. Alijäämien kattaminen lain edellyttämässä aikataulussa vuoden 2025/2026 loppuun mennessä on mahdotonta ilman, että se vaarantaa asukkaiden oikeutta lain edellyttämiin palveluihin. Hyvinvointialueita ei pidä pakottaa lyhytjänteisiin toimiin talouden tasapainottamiseksi, jos alueella on selkeä näkymä taloudellisen tasapainon saavuttamisesta kohtuullisessa ajassa.

Lisäksi alijäämän kattamistarkastelun ulkopuolelle tulee jättää vuoden 2022 valmisteluvaiheessa syntynyt alijäämä. Päijät-Hämeen hyvinvointialue teki alijäämää myös valmisteluvaiheessa, koska integroidut sote-alueet saivat liian vähän valtionavustusta suhteessa valmisteluvaiheen työmäärään.

Valtionavustuksia myönnettäessä oletettiin, että muutos integroiduilla sote-alueilla on pienempi kuin niillä alueilla, joilla järjestäjäorganisaatioita on ollut paljon. Käytännössä kuitenkin järjestelmien ja erityisesti hallinnon rakenteiden perustaminen integroiduilla alueilla on ollut työmäärältään vastaava kuin muillakin alueilla.

Vuosina 2023 ja 2024 syntynyt alijäämä voi johtaa siihen, että hyvinvointialueet joutuvat turvautumaan epätarkoituksenmukaiseen ja kalliiseen lyhytaikaiseen lainarahoitukseen palvelutoiminnan rahoittamiseksi kassatilanteen heikentyessä. Hyvinvointialueiden lyhytaikaisen rahoituksen osalta on erityisen tärkeää turvata myös Kuntarahoituksen rooli rahoituksen tarjoajana erityisesti poikkeustilanteisiin varautumisen osalta ja poistaa Kuntarahoituksen rahoitusta koskevat limiittirajoitukset.

Rahoituksen osalta Päijät-Hämeen hyvinvointialue lausuu kootusti:

(i) Toteaa, että alijäämän kattamistavoite ei ole perusteltu tavoite hyvinvointialueiden talouden ohjauksen kannalta vaan hyvinvointialueiden osalta talouden tasapainon saavuttamisen pitäisi riittää.

(ii) Pitää rahoitusmallin monimutkaisuutta ja siihen sisältyvää siirtymätasausta pitkäjänteistä talouden/toiminnan ohjausta vaikeuttavana sekä alueellisesti epätasa-arvoisena ja vaatii negatiivisen siirtymätasausvähennyksen poistamista.

(iii) Pitää tarveperusteiseen rahoitukseen siirtymisen nopeuttamista erittäin tärkeänä ja oikeudenmukaisena toimenpiteenä alueiden yhdenvertaisuuden kannalta

(iv) Pitää hyvänä, että veronmaksajien maksurasitusta myös sote-pela-kulujen osalta pyritään hillitsemään pitkällä tähtäimellä asettamalla taloudellisia tavoitteita.

Lausunnon laatija on talousjohtaja Antti Niemi.

Lahdessa, 19.3.2025

Petri Virolainen
Hyvinvointialuejohtaja
Päijät-Hämeen hyvinvointialue